

BOECJUSZ Anicius Manlius Severinus (Boethius, Seweryn z Pawii) — logik, filozof, teolog, dyplomata, ur. ok. 480 w Rzymie, zm. 524 prawdopodobnie w Pawii.

Studiował prawdopodobnie w Atenach i Aleksandrii. W 505 został senatorem, w 510 konsulem rzymskim; ok. 522 Teodoryk Wielki mianował go zwierzchnikiem urzędów dworskich i państwowych (magister officiorum). W 523, oskarżony o współudział w knowaniach grupy senatorów rzymskich z cesarzem bizantyjskim, uznany został winnym zdrady stanu i skazany na śmierć; wyrok zamieniono na przymusowe wygnanie w okolice Pawii, niebawem jednak został stracony. Ponieważ Teodoryk był arianinem, mieszkańcy Pawii zaczęli czcić B. jako męczennika za wiarę pod imieniem Seweryna (23 X); Kongregacja Obrzędów kult lokalny zatwierdziła w 1883.

Zaszczyty i wyróżnienia zawdzięczał B. pochodzeniu z wpływowego rodu Anicjuszów, niezwykłym zdolnościom i starannemu wykształceniu. Rozmiłowany w nauce i filozofii starożytnej, przeszczepiał je na grunt rodzącej się zachodniej cywilizacji średniowiecznej w przekonaniu, że jego prace mają zasadnicze znaczenie dla pogłębienia i utrwalenia wiary chrześcijańskiej. Sam bowiem stosował i wierzącym zalecał kierowanie się dyrektywą: „Połącz, jeśli możesz, wiarę i rozum”; rozum w tym wypadku reprezentowała nauka i filozofia gr., zwł. platońska. Odnowę studiów na Zachodzie rozpoczął od opracowywania podręczników i publikowania tekstów z zakresu tzw. 7 sztuk wyzwolonych, koncentrując się zwł. na logice i matematyce, gdyż Zachód miał już odpowiednie podręczniki retoryki (Kwintylijan) i gramatyki (Priscjan). Z pism logicznych B. pozostawił komentarze do *Topik* Cycerona i do sporządzonego przez Mariusza Wiktoryna przekładu *Isagogi* Porfiriusza; przełożył z języka gr. na łac. i skomentował dzieła Arystotelesa *De interpretatione vel periermeneias*, *Categoriae vel praedicamenta*, *Analytica*, *Topica* oraz *De sophisticis elenchis*, a także *Isagogę* Porfiriusza. Opracował kilka własnych traktatów logicznych (*De categoricis syllogismis*, *Introductio ad syllogismos categoricos*, *De hypotheticis syllogismis*, *De divisione*, *De differentiis topicis*), w których obok logiki Arystotelesa uwzględnił także logikę stoików. Zajmował się też matematyką, a mianem tym określał arytmetykę, geometrię, astronomię i muzykę; sądząc, że wspólnym dla nich przedmiotem są różne aspekty ilości (quantitas), uważał je za dyscypliny kosmologiczne. Ich studium, przede wszystkim studium muzyki, wiodło do zrozumienia istoty człowieka i najbardziej wewnętrznej struktury świata, a zatem i do poznania jego Stwórcy. Elementarny zarys arytmetyki przedstawił w *Institutio arithmetica*, geometrii — w *Institutio geometrica* (zaginione), muzyki — w *Institutio musica*.

W pismach teologicznych (*Opuscula sacra*) ukazał, jak można „łączyć wiarę i rozum” w odniesieniu do tajemnic wiary i przewyciężania herezji (arianizmu, akacjanizmu, teopaschizmu); są to traktaty: Trójca Święta jest jednym Bogiem, nie zaś trzema bogami (*De Trinitate*); Czy Ojciec, Syn i Duch Święty substancjalnie o bóstwie orzekają? W jaki sposób substancje są dobre? (traktat znany w średniowieczu pod nazwą *De hebdomadibus*), O osobie i dwóch naturach przeciw Eutychesowi i Nestoriuszowi. Twierdzono, że *Opuscula sacra* nie są dziełem B.; problem został rozstrzygnięty z chwilą opublikowania *Anecdoton Holderi* (wyd. H. Usener, Bo 1877); w nie znanym przedtem dziele Kasjodor mówił, że B. „napisał traktat o Trójcy Świętej, kilka rozpraw dogmatycznych oraz dzieło przeciw Nestoriuszowi”.

Największego rozgłosu przysporzył B. dialog *Philosophiae consolatio*, napisany w popularnej wówczas formie prosimetrium (proza przeplatana poezją). Rozpatrzył w nim koleje swego życia, szukając filozoficznego wyjaśnienia sensu własnego losu i sensu ludzkiej egzystencji. Nieprzemijająca aktualność poruszanej problematyki oraz fakt, że B. zajął się nią po wyroku skazującym go na śmierć, sprawiły, że dzieło to, począwszy od wczesnego średniowiecza, wciąż na nowo wydawano, tłum. na języki narodowe (przekłady pol.: J. A. Bardziński, To 1694; K. Wielopolski, Wwa 1738; T. Jachimowski, Pz 1926, POK 5; W. Olszewski, Wwa 1962), komentowano i naśladowano (m.in. Mateusz z Krakowa, J. Gerson); wpływ *Consolatio* na kształtowanie się myśli europejskiej równy jest prawie wpływowi *Wyznań* Augustyna. Ciągłe aktualna jest dyskusja, czy *Philosophiae consolatio* jest dziełem chrześcijańskoteologicznym czy pogańskofilozoficznym. Za drugą możliwością wypowiedzieli się licznie i stanowczo autorzy w XVIII i XIX w. (w XX w. stanowisko takie przyjął A. Momigliano), twierdząc równocześnie, że B. nie był chrześcijaninem. B. oddziałł szczególnie na życie umysłowe XII w., który nazwano „aetas Boethiana”; stosowany przez niego sposób teologizowania znalazł uznanie przede wszystkim w szkole w Chartres. Dla myślicieli średniowiecza (np. P. Abélarda) był B. mistrzem logiki, twórcą precyzyjnych terminów (rozdzielenie *quo est* oraz *quod est*), definicji (wieczności, natury, szczęśliwości, przeznaczenia, Opatrzności Bożej), szczególnie zaś definicji osoby (*persona est naturae rationalis individua substantia*) i nauczycielem metody.

Niekrytyczne wyd. dzieł B. opublikowano w PL (63–64); B. przekłady pism logicznych Arystotelesa wyd. krytycznie L. Minio-Paluello (*Aristoteles latinus* — I 1, Bg 1961 *Categoriae*; I 6, Bg 1966 *Isagoge*; II 1, Bg 1966 *De interpretatione*; III 1, Bg 1962 *Analytica priora*); komentarz B. do *De interpretatione* — C. Meiser (L 1877–1880), do *Isagogi* — S. Brandt (W 1906, CSEL 47); pisma matematyczne — G. Friedlein (L 1867, F 1966); traktaty teologiczne — R. Peiper (L 1871), H. F. Stewart i E. K. Rand (NY 1918, 1968⁷), E. Rapisarda (Catania 1960²), a przekłady pol. tych traktatów T. Jachimowski (Pz 1926, POK 5); *Philosophiae consolatio* — L. Bieler (Turnhout 1957) i K. Büchner (Hei 1960²).

Bibliografia: K. Bruder, *Die philosophischen Elemente in den opuscula sacra des B.*, L 1928; L. Cooper, *A Concordance of B. The Five Theological Tractates and the Consolation of Philosophy*, C 1928; H. R. Patch, *The Tradition of B. A Study of His Importance in Medieval Culture*, Lo 1936; P. Courcelle, *Étude critique sur les commentaires de la „Consolation” de B.*, AHDLMA 14 (1939), 5–140; K. Dürr, *The Propositional Logic of B.*, A 1951; K. Reichenberger, *Untersuchungen zur literarischen Stellung der „Consolatio philosophiae”*, Kö 1954; J. Schwarz, *Untersuchungen zur „Consolatio philosophiae” des B.*, W 1955; L. Minio-Paluello, *Les traductions et les commentaires aristotéliens de B.*, *Studia Patristica* 2 (1957), 358–365; F. J. Sulowski, *Les sources du „De consolatione philosophiae” de B.*, *Sophia* 25 (1957), 76–85; J. Shiel, *B. Commentaries on Aristotle*, MRS 2 (1958), 217–244; H. Potiron, *B. théoricien de la musique grecque*, P 1961; P. Hadot, *La distinction de l'être et de l'étant dans le „De hebdomadibus” de B.*, w: *Die Metaphysik in Mittelalter*, B 1963, 147–153; L. M. de Rijk, *On the Chronology of B. Works on Logic*, *Vivarium* 2 (1964), 1–49, 125–162; H. M. Barrett, *B. Some Aspects of His Times and Work*, NY 1966; G. Schrimpf, *Die Axiomenschrift des B. (De hebdomadibus) als philosophisches Lehrbuch des Mittelalters*, Lei 1966; P. Courcelle, *La „Consolation de philosophie” dans la tradition littéraire. Antécédents et postérité de B.*, P 1967; W. Michałowski, *Problem interpretacji sylogizmów hipotetycznych B. w systemach logiki nowoczesnej*, RF 15 (1967) z. 1, 41–58; J. Craemer-Ruegenberg, *Die Substanz-metaphysik des B. in den „Opuscula sacra”*, Kö 1969; M. Folkerts, *B. Geometrie II. Ein mathematisches Lehrbuch des Mittelalters*, Wie 1970; C. J. Vogel, *The Problem of Philosophy and Christian Faith in B. „Consolatio”*, w: *Romanitas et christianitas*, A 1973, 357–370; R. Giaccone, *Arti liberali e classificazione delle scienze. L'esempio di B. e Cassiodoro*, *Aevum* 48 (1974), 58–72; R. McInerny, *B. and Saint Thomas Aquinas*, RFNS 66 (1974), 219–245; S. Wroński, *Charakterystyka*

klasycznej definicji osoby u B. i jej punkt wyjścia, SMed 19 (1978) z. 2, 109–115; M. Kurdziałek, Średniowiecze w poszukiwaniu równowagi między platonizmem a arystotelizmem, Lb 1996, 75–78.

Marian Kurdziałek